

STJEPKO TEŽAK – UTEMELJITELJ ZNANSTVENE METODIKE HRVATSKOGA JEZIKA I FILMA

Ante Bežen

Učiteljski fakultet, Sveučilište u Zagrebu

ante.bezen@ufzg.hr

***Sažetak** – Stjepko Težak utemeljitelj je znanstvene razine više disciplina metodike hrvatskoga jezika: metodike slovnice (gramatike), metodike govornog izražavanja te metodike filma u osnovnoj školi. Te je discipline godinama predavao na znanstvenom studiju kroatistike, a to potvrđuju i dva njegova kapitalna djela – Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika i Metodika nastave filma. Svoje je znanstvene spoznaje praktično primijenio u udžbenicima hrvatskoga jezika za više razrede osnovne škole, koje je izdavao neprekidno tridesetak godina i iz kojih je učilo isto toliko generacija učenika. U tome je njegov najvažniji stručni doprinos što ga je ostavio nakon smrti 1. kolovoza 2006. Osim toga bavio se, u području metodike hrvatskoga jezika, i metodikom književnosti te slobodnim aktivnostima, a izvan metodike znanstvenim jezikoslovljem i jezičnim savjetovanjem.*

***Ključne riječi:** Stjepko Težak, metodika hrvatskoga jezika, metodika slovnice, metodika izražavanja, metodika filma*

S gledišta odgojnih znanosti i razvitka hrvatskoga obrazovnog sustava, a posebno sustava obrazovanja učitelja i profesora, Stjepko Težak svakako ima povijesne zasluge za utemeljenje znanstvene metodike hrvatskoga jezika, izražavanja i filma, autonomnih disciplina u metodici hrvatskoga jezika za osnovnu školu. Hrvatski je jezik, kao nastavni predmet, strukturiran u osnovnoj školi u pet relativno autonomnih programskih područja, a to su: početno čitanje i pisanje, hrvatski jezik u užem smislu (slovnica, pravopis, pravogovor), jezično izražavanje (izražajni stilovi i jezična praksa), književnost i medijska kultura. Stjepko Težak bavio se svima, osim početnog čitanja i pisanja, no prvim je čovjekom bio ponajviše u nastavi jezika, jezičnog izražavanja i filma (kao sastavnice medijske kulture), a ima

značajne radove i u metodici književnosti. To se podjednako odnosi na redovitu nastavu i na izvannastavne (slobodne) aktivnosti. Ta je područja istraživao teoretski, praktično organizirao i napisao za njih temeljne studije i priručnike za studente učiteljskih studija i stručno usavršavanje učitelja, a za područje hrvatskoga jezika i izražavanja napisao je i brojne udžbenike za učenike osnovne škole. U ovom tekstu ukratko ćemo prikazati temeljne postavke i domete Stjepka Težaka u metodici hrvatskoga jezika (u užem značenju slovnice, pravopisa i pravogovora), izražavanja filma i književnosti te njegov doprinos razvitku udžbenika jezika i izražavanja.

Metodika slovnice, pravopisa i pravogovora

Iako su prvi njegovi stručni tekstovi o nastavi bili iz područja književnosti, najcjelovitije je praktične i znanstvene domete ostvario u području nastave jezika. U časopisima je pisao npr. o diferencijalnoj gramatici, dijalektizmima i drugim dijalektalnim temama, obradi imperfekta, nastavi jezika za djecu naših radnika u inozemstvu, povezivanju nastave jezika i književnosti.

Nakon što se afirmirao kao suautor *Pregleda gramatike*, odnosno *Gramatike hrvatskoga jezika* (prvi put izašla 1966., a posljednji put 2002., ukupno u 14 izdanja, suautor Stjepan Babić), napisao je dvije svoje temeljne metodičke knjige za nastavu jezika: *Gramatiku u osnovnoj školi* (1980.) i dvotomnu *Teoriju i praksu nastave hrvatskoga jezika* koja je izašla u dva izdanja (1996./98. i 2002.).

Gramatika u osnovnoj školi zapravo je kratka metodika nastave gramatike, ograničena na nastavne oblike i na gramatiku kao disciplinu, što, dakako, ne iscrpljuje ukupnu nastavu jezika. Nakon razmatranja uvodne teme o djetetu i jeziku, u kojoj govori o razvitku dječjeg jezika, te svrhe suvremene nastave gramatike u osnovnoj školi, temeljito izlaže o načelima nastave gramatike u općeobrazovnoj školi te ih spominje četrnaest. To su zapravo opća didaktička načela kojima su dodana i dva posebna načela jezične nastave, a to su načelo teksta i načelo razlikovanja i povezivanja jezičnih razina. Slijede metodički sustavi pa nastavni oblici, nastavne metode, nastavna sredstva, organizacija nastavnog procesa, lingvometodički predlošci, razlikovna gramatika, povezivanje nastave gramatike s ostalim nastavnim područjima hrvatskoga jezika i planiranje. Knjiga je, dakle, zapravo primjena tada aktualne didaktike na nastavu hrvatskoga jezika, što je za ono vrijeme bio važan korak naprijed u osamostaljivanju nastave hrvatskoga jezika od opće didaktičke matrice i usmjeravanje njezina razvitka prema autonomnoj disciplini.

Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1 i 2 Težakovo je najkompleksnije i najopsežnije djelo iz metodike jezika te jedno od njegova dva kapitalna metodička izdanja. Djelo nije konceptijski čvrsto strukturirano, već je to više sređeni kompendij izabranih autorovih tekstova, prije objavljenih. Ovdje je gotovo u cijelosti preuzet tekst *Gramatike u osnovnoj školi*, dakako osuvremenjen,

što je bilo posve opravdano jer je prvo izdanje *Teorije i prakse* objavljeno punih šesnaest godina nakon *Gramatike u osnovnoj školi*, a između toga nije bilo nijednog izdanja slične tematike i opsega. U prvom dijelu sustavno se izlažu sva bitna pitanja metodike hrvatskoga jezika: svrha nastave jezika u općoj naobrazbi, načela, sustavi i pristupi, nastavni oblici i izvori, nastavne metode i projektiranje nastave. Posebno mjesto imaju didaktičke upute za obradu jezgrenih sadržaja nastave jezika u kojima daje detaljne metodičke analize i modele za nastavu fonetike i fonologije, morfologije, tvorbe riječi, sintakse, stilistike, leksikologije, dijalekata i dijalektologije te nastave povijesti hrvatskoga jezika. U drugom dijelu, manje konzistentnom od prvoga, pokazuje primjenu didaktičkih načela u nastavnoj praksi te obrazlaže npr. integracijsko-korelacijski pristup u nastavi jezika i utvrđivanje gramatičkog znanja. Posebna se cjelina odnosi na vježbe u nastavi jezika, što pripada području jezičnog izražavanja, a posljednje poglavlje govori o jezičnom pristupu analizi pojedinih književnih djela, odnosno jezika pisaca (Frankopanova «Srce žaluje da vilu ne vidi», Reljkovićev «Satir», pristupi jeziku Augusta Šenoa, Tina Ujevića, Dragutina Tadijanovića i Zvonimira Baloga). Ovo djelo nije sustavna metodika hrvatskoga jezika pa je njegova vrijednost ponajprije u objašnjavanju i teorijskom osmišljavanju pojedinih problema nastave jezika. Neka od tih objašnjenja i stručnih termina postala su teorijski temelj za pristup nastavi hrvatskoga jezika u našim školama, a ovdje ćemo spomenuti najvažnija.

Za školski pristup materinskom jeziku, njegovu poimanju i proučavanju važna je Težakova podjela gramatike na imanentnu, didaktičku (školsku) i znanstvenu. Iz te podjele proizlazi organiziranje postupnog osvještavanja djetetova jezika u nastavi, od jezičnih struktura koje ono donosi sa sobom u školu iz roditeljskog doma, preko funkcionalnog učenja jezičnih pojava u osnovnoj školi do njihova kategorijalnog oblikovanja u višim razredima osnovne i u srednjoj školi. Posebno je važan pojam *didaktičke (školske) gramatike*, čije znanstveno impostiranje daje legitimitet pojednostavljenom tumačenju jezikoslovnih pojmova i zakona za potrebe jezične nastave, odnosno jezičnog odgoja i obrazovanja po obrazovnim stupnjevima. Didaktička je gramatika funkcionalno posve ravnopravna znanstvenoj, jer se jedino ona (a ne znanstvena) može primjenjivati u školi, premda je posve jasno da ona mora proizlaziti iz znanstvene gramatike i da u njoj ne smije biti sadržaja koji nisu vrednovani na znanstvenoj razini.

Važna je i Težakova usporedna analiza *odnosa tradicionalne i moderne nastave gramatike* na kojoj se mogu utemeljiti suvremeni oblici i metode nastave ovih, inače suhoparnih i učenicima uglavnom neatraktivnih sadržaja. Bitne razlike između te dvije orijentacije Težak vidi u osnovnoj usredotočenosti koja je u tradicionalnoj nastavi spoznajni objekt, tj. jezik, a u suvremenoj nastavi spoznajni subjekt, tj. učenik. Druga je razlika što prva usmjerenost razvija dogmatizam a druga skepticizam u jeziku i jezičnoj nastavi, a treća da prva usmjerenost u nastavi vodi u reprodukciju a druga u jezično stvaralaštvo. Navodi i niz posebnih karakteristika jedne i druge usmjerenosti kao što su objektivno – subjektivno, kolektivno

– individualno, pojmovno – životno, analitičko – globalno, apstraktno – konkretno, formalno – intuitivno itd. učenje jezika.

U metodičkoj se literaturi rijetko može susresti tako dobra rasprava o *ulozici stripa kao jezično-slikovnog medija u učenju jezika* kao što je Težakova u drugom svesku ove knjige. On pomno razmatra ulogu riječi i utvrđuje moguće načine njezine uporabe u stripu. Donosi i primjere sukladnosti riječi s crtežom u stripu na primjerima naših poznatih stripova. Posebno analizira stripovne onomatopeje, mogućnosti stripa u nastavi gramatike, pravopisa i stilistike te strip kao lingvometodički predložak. Osobito je koristan njegov prikaz utvrđivanja jezičnog znanja usporedbom književnog predloška s dvjema stripovnim adaptacijama (Šenoino Zlatarovo zlato i dva stripa o tom romanu različitih autora).

U ovoj knjizi Težak u uvodu govori i kao jezikoslovni savjetodavac, utvrđujući značenje temeljnih riječi obrazovnog procesa i sustava kao što su učenje, pouka, poduka, nauk, nauka, obuka, obrazovanje, izobrazba, naobrazba, odgoj, edukacija, školovanje, nastava, a koje se danas često rabe, i kao stručni termini, u krivom značenju. Sve je te riječi opširnije objasnio u svojim savjetodavnim tekstovima, objavljenima u drugim knjigama. Razmatra i odnos pojmova *didaktika* i *metodika* te prvi (metodika hrvatskoga jezika) smatra tradicionalnim i preuskim (jer se odnosi samo na metode i postupke), a drugom (didaktika hrvatskoga jezika) daje prednost jer dolazi od grčke riječi «*didaskhein*» koja znači poučavati, obučavati, obrazovati koga. Zanimljivo je, međutim, i tada već posve jasnu razliku između metodike kao teorije nastavnog predmeta i didaktike kao opće teorije nastave, što opravdava različite nazive tih dviju disciplina s tim da metodika ima prednost u hrvatskome jeziku zbog uporabne tradicije, ali i naglaska na konkretnoj nastavnoj praksi kojom se didaktika bavi samo u primjerima a ne sustavno. Budući da je Težak bio metodičkim autoritetom, za tim su se terminološkim kolebanjem kasnije povelili i neki mlađi metodički autori.

Iako u cijelosti pripada metodičkom diskursu, *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika* nije konkretizirana na pojedine obrazovne stupnjeve ili školske razrede. Takva se konkretizacija javlja samo u ilustrativnim primjerima. Postavke se, dakle, podjednako mogu primijeniti na osnovnu i srednju školu, što znači da je zapravo riječ o razmatranjima problema opće metodike hrvatskoga jezika u čije se okvire ugrađuju uzorci neposredne nastave.

Metodika jezičnog izražavanja

Jezično je izražavanje područje nastave jezika u kojemu se primjenjuju spoznaje ostalih područja, posebno gramatike i književnosti, u svakodnevnoj praktičnoj primjeni. Glavni su sadržaji toga područja funkcionalni stilovi te govorne i pismene vježbe. Stjepko Težak izdao je prvo izdanje knjige *Govorne vježbe* 1964., u izdanju Pedagoško-književnoga zbora, a posljednje, osmo izdanje, 2000.

u izdanju Školske knjige. Knjiga je postala udžbenikom govornog izražavanja za studente, učitelje i profesore te zapravo predstavlja sažetu metodiku toga područja. Glavna je njezina vrijednost sistematizacija i objašnjavanje vrsta govornih vježbi u nastavi jezika. Težak razlikuje sljedeće tipove govornih vježbi: gramatičko-pravogovorne, stilsko-kompozicijske, razgovaranje, pripovijedanje, izvještavanje, tumačenje, raspravljanje i izražavanje želja i zahtjeva. Pojedini tipovi dalje se dijele, npr. u gramatičko-pravogovornima se dalje razlikuju fonološke, morfološke, sintaktičke, leksičke, artikulacijske, akcenatske i intonacijske. Vježbe su osmišljene s primjerima za svaku govornu kategoriju, a neke su i dramaturške, pa se, iako nisu metodički strukturirane, lako mogu prenijeti u praksu. Njihova je najveća vrijednost sistematizacija i veliki broj primjera, zbog čega je ova knjiga ušla u sve školske knjižnice te knjižnice nastavnčkih fakulteta.

Metodika filma

Stručno i spisateljsko zanimanje za nastavu filma Stjepko je Težak pokazao još 1958. godine, kada je objavio svoj prvi tekst o filmu pod nazivom *Film kao predmet proučavanja u nastavi materinskog jezika*. Slijedili su časopisni tekstovi o umjetničkom filmu u školi, kinoamaterima u školi, filmskim adaptacijama književnog djela, crtanom filmu u školi i dr. Nekoliko je članaka napisao i o televizijskim emisijama u nastavi, posebno o odnosu televizije i književnosti. Time je utro put uvođenju filmskih sadržaja u program hrvatskoga jezika, pa je zapravo jedan od glavnih inicijatora i uključivanja medijske kulture u osnovnoškolski program. Svoj pionirski rad u afirmaciji medijske kulture kao općeobrazovnog sadržaja u nastavi proširio je i na potporu dječjem filmskom amaterizmu, tj. osnivanju filmskih družina u osnovnim školama te festivalima dječjeg amaterizma u kojima je sudjelovao kao stručni prosuđivač.

Teoretske osnove filmu u nastavi postavio je u knjizi *Film u nastavi hrvatskosrpskog jezika*, koju je 1967. objavio Pedagoško-književni zbor. Knjiga inicijalno obrazlaže potrebu uključivanja filma u nastavu hrvatskoga jezika te iznosi dileme i kontroverze o tome, posebno s obzirom na odgojne utjecaje s ekrana. Objašnjava pojam filmske kulture u nastavi, film kao nastavno sredstvo u nastavi materinskog jezika te daje naputke za organiziranje sata filmske kulture na primjerima obrade dokumentarnog, igranog, crtanog i lutkarskog filma te adaptacije književnog djela na filmu. Na primjeru filma *Igra* Dušana Vukotića objašnjava pristup filmskom djelu na različitim razinama – od prvog do osmog razreda osnovne škole. Knjiga donosi i razmatranje filma kao slobodne aktivnosti, osobito u debatnim filmskim klubovima i kino-amaterskim klubovima. Po svemu tome knjiga je sistematizirala spoznaje svoga vremena o potrebi uvođenja filma kao sadržaja i sredstva u nastavi hrvatskoga jezika, što je u kasnijim godinama i ostvareno.

Intenzivno bavljenje nastavom filma i drugim oblicima prisutnosti filma u školi rezultiralo je knjigom *Metodika nastave filma* 1999. u izdanju Školske

knjige (drugo izdanje izašlo je 2002.). To je zapravo jedina usustavljena metodika jednog područja nastave hrvatskoga jezika koju je Težak napisao, a što se vidi i iz njezina naslova. Knjiga ima sva obilježja sustavne metodike. Na početku se iznose teoretska ishodišta te bit i svrha nastave filma. Slijede četiri čimbenika filmskog odgoja i obrazovanja, a to su mladi i njihov odnos prema filmu i televiziji, sadržaj filmske nastave, izvoditelji filmske nastave i nastavne okolnosti. Zatim izlaže o načelima nastave filma, sustavima i pristupima u nastavi filma, nastavnim oblicima, metodama u nastavi filma i organizacijskom procesu u nastavi. Metodički pristup ključnim temama nastavnofilmskog programa na početnom stupnju sadrži poglavlja o temi, fabuli, ideji i likovima u filmu, nastanku filmskog djela, kompoziciji i montaži, trikovima, scenografiji, zvuku u filmu, filmskim rodovima i vrstama, animiranom filmu, odnosu filma, književnosti i kazališta, filmskoj i kazališnoj scenografiji, filmu i stripu, filmu i radiju, filmu i televiziji, filmu i videu te povijesti filma. Posebno se razmatra povezivanje nastave filma s drugim područjima nastave hrvatskoga jezika – književnosti, jezikom, scenskom umjetnosti, izražavanjem i stvaranjem te školskom lektinom. Na kraju su i filmske i televizijske izvannastavne aktivnosti, gdje se govori o radu filmske sekcije i družine debatnog tipa, školskim kinoklubovima i kinoamaterskim sekcijama te filmskim radionicama. U knjizi je, dakle, obuhvaćena ukupna prisutnost filma u nastavi, no također na općoj metodičkoj razini. Premda se lako može zaključiti da se ova metodika odnosi ponajprije na osnovnu školu, autor je i sam u podnaslovu knjige odredio njezinu «općeobrazovnu razinu», što znači da se iz nje treba izvoditi nastava u osnovnoj i općeobrazovnoj srednjoj školi (gimnaziji).

Metodika književnosti

Stjepko Težak napisao je i veći broj radova o nastavi književnosti. Prvi, pod naslovom *Književni tekst i gramatika u nastavi materinskog jezika* objavio je još 1956., a odmah potom i upute za obradu povjestica u knjizi *August Šenoa: Povjestice*, 1957. Sljedećih godina pisat će o nastavi djela Miroslava Krležje (*Bitka kod Bistrice Lesne*), Slavka Kolara (*Svi smo za pravicu*), Vladimira Nazora (bajke), Tina Ujevića, Eugena Kumičića, Grigora viteza, Janka Leskovara, Vjekoslava Majera, Pere Budaka, Dragutina Domjanića i dr. Bili su to uglavnom članci u časopisima ili poratni tekstovi u lektirnim izdanjima.

Važnija djela u ovom je području su knjige *Interpretacija bajke u osnovnoj školi*, 1969., i *Prilozi interpretaciji lirске pjesme*, 1977., u izdanju Pedagoško-književnog zbora.

Interpretacija bajke u osnovnoj školi (dopunjeno izdanje 1995., suautorica Dubravka Težak), uz uvodni tekst donosi primjere interpretacije bajke za svih osam razreda osnovne škole te primjenu bajke u slobodnim aktivnostima. Obradene su poznate bajke kao što su Snjeguljica, Ježeva kućica, Djevojčica sa žigicama, Bijeli jelen, Tri narandže, Mali princ, Šuma Striborova i druge bajke

Ivane Brlić Mažuranić. Za svaku bajku donosi odgojne ciljeve te način interpretacije sadržaja, likova i estetskih vrijednosti.

Prilozi interpretaciji lirске pjesme u uvodu donosi kraću raspravu o zvuku i značenju riječi, ritmu pjesme i pjesničkoj slici te tijekom interpretacije lirске pjesme. Slijede primjeri interpretacije pjesama s više ciljeva: poticaj za jezično stvaralaštvo, učenički zapisi kao poticaj interpretaciji, panoramski sat lirike, šaljive pjesme, pjesme pobune, ljubavne pjesme, pjesme po izboru učenika gramatička razina u interpretaciji, dijalektalna razina interpretacije. Interpretacije nisu metodički oblikovane, ali mogu izvršno poslužiti učitelju za oblikovanje nastavnog sata.

Težakov interes za nastavu književnosti, dakle, sastoji se u općim uputama za interpretaciju književnih tekstova, pri čemu u obzir uzima zadaće nastavnog sata i zahtjeve interpretacije, a pjesme obrađuje po vlastitom izboru. Ti su tekstovi vrlo instruktivni i korisni učiteljima hrvatskoga jezika, jer uključuju i korelaciju jezika i književnosti, no Težak na području nastave književnosti nije ni pokušao ostvariti (osim interpretacije bajke) veće metodičke sinteze.

Slobodne aktivnosti

U strukturi osnovne škole slobodne su aktivnosti izvannastavno, ali obvezno područje rada. Najbrojnije su slobodne aktivnosti vezane za sadržaje hrvatskoga jezika. Težak, kao dobar poznavalac školske prakse, uočio je odgojnu i obrazovnu važnost slobodnih aktivnosti te ih poticao tekstovima i osobnim angažmanom u njihovoj organizaciji i provođenju. Prvi njegovi objavljeni stručni radovi odnose se upravo na slobodne (izvannastavne) aktivnosti: o kinoamaterizmu je pisao već 1963., a 1969. objavio je knjigu *Literarne, recitatorske, novinarske i srodne družine* u kojoj daje naputke o organizaciji tih aktivnosti. Bio je redovitim stručnim suradnikom i procjenjivačem u učeničkim literarnim i filmskim natjecanjima, gdje je poticao rad na kvaliteti učeničkih uradaka. Međutim, slobodne aktivnosti, mada predstavljaju važno područje odgojno-obrazovnog rada u suvremenoj školi i mada su se podigle na razinu važnog dijela školskog rada u kojem se prepoznaju daroviti učenici, do danas nisu ozbiljnije teoretski obrađene, pa su Težakovi tekstovi o njima još uvijek literatura o njima.

Udžbenici hrvatskoga jezika

Prvi Težakov udžbenički naslov je *Naš jezik*, vježbenica za 4. razred osnovne škole, objavljena 1959. u izdanju Školske knjige. Do 1963. pisao je samo vježbenice i kontrolne zadatke za niže i više razrede, dok su autori udžbenika bili iz starije generacije jezikoslovaca. Autorom temeljnih udžbenika hrvatskoga jezika za više razrede, pod zajedničkim naslovom *Naš jezik*, uz koje idu radne bilježnice i priručnici za učitelje, postaje u razdoblju 1973.-1976., dakle nakon

Hrvatskoga proljeća u političkom životu, kada dolazi do snažnije unitarizacije, odnosno srbizacije hrvatskoga jezika. Promjenom nastavnih programa i uvođenjem tzv. odgojno-obrazovnih područja, od 1985. do 1987., objavljuje novu generaciju udžbenika jezika pod nazivom *Jezik-izražavanje-stvaranje*, također s pratećim izdanjima. Ti udžbenici ostaju u uporabi sve do 1996., s nužnim promjenama radi deideologizacije i kroatizacije 1991. nakon političkog osamostaljivanja Hrvatske. Temeljitom promjenom nastavnog programa, počevši od 1995., dolazi i nova generacija udžbenika čiji ciklus, nazvan *Moj hrvatski*, završava 1999. To je vrijeme uvođenja slobodnog tržišta u izdavanje udžbenika pa Težakovi udžbenici dobivaju konkurenciju, tj. nisu više jedini iz kojih se u višim razredima osnovne škole uči hrvatski jezik, nego se počinju rabiti i udžbenici drugih autora. Sam Težak uzima suautoricu te nije više sam autor udžbenika. Posljednja generacija udžbenika, pod nazivom *Hrvatski jezik*, u kojoj autorstvo dijeli s nekoliko suautora, počinje izlaziti 2005., uvođenjem Hrvatskog nacionalnog obrazovnog standarda i novog nastavnog programa.

Težakovi udžbenici za bivše su države mijenjali naslove u skladu s nazivom nastavnog predmeta, koji se zvao Naš jezik, Hrvatskosrpski jezik, Hrvatski ili srpski jezik. U skladu s tim bila je u njima i politička pouka o nazivu jezika i njegovoj povijesti koju je određivala politika jugoslavenske države i ideja o jedinstvenom srpskohrvatskom jeziku. Ovdje valja pripomenuti da je Stjepko Težak, sa Stjepanom Babićem, izdao 1973. *Pregled gramatike hrvatskoga književnog jezika za osnovne i druge škole* (VI. izdanje) koji je zbog naziva jezika u školama zabranjen i godinu dana zatim izdan u Londonu. U udžbenicima, međutim, jezik u to vrijeme nije bilo moguće nazvati hrvatskim zbog znatno oštrije cenzure udžbeničkih izdanja.

Mijenjale su se i metodičke koncepcije Težakovih udžbenika, od posve gramatičke, metodički nerazvijene matrice u početnim godinama, do razvijениh modela u najnovijem vremenu, utemeljenih na spoznajama psiholingvistike i strukturalističke teorije jezika, koje podrazumijevaju induktivni pristup učenju jezičnih pojava, važnu ulogu lingvometodičkog predloška koji više nije samo tekst, nego može biti i strip, fotografija, crtež ili koji drugi jezični objekt uz značajnu ulogu likovnosti i uznapredovalih grafičkih mogućnosti.

Na udžbenicima Stjepka Težaka odgojeno je i obrazovano u hrvatskome jeziku tridesetak pokoljenja osnovaca, što znači da je bio udžbenički pisac najvišeg ranga, ne samo po broju napisanih i izdanih udžbenika, nego i s obzirom na dužinu vremena i širinu javnog utjecaja na školsko učenje jezika i usmjeravanje jezične kulture.

*

Iako važan autor u znanstvenom jezikoslovlju, posebno u normativistici i dijalektologiji, te iznimno plodan kao jezični savjetodavac, Stjepko Težak

ostat će zabilježen u hrvatskoj kulturnoj, jezikoslovnoj i obrazovnoj povijesti ponajprije kao vrhunski učitelj hrvatskoga jezika, i to ponajprije kao metodičar jezika, izražavanja i medijske kulture i kao dugogodišnji pisac jezičnih udžbenika. Najopsežnija je i najvažnija njegova ostavština i najveći utjecaj u nastavi hrvatskoga jezika u višim razredima osnovne škole te u nastavi filma. Obavio je gotovo sve potrebne predradnje za oblikovanje sustavne metodike hrvatskoga jezika, no nije je uspio napisati. Ipak, tu ulogu u praksi ima njegova *Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika*. No, uspio je osustaviti svoja teorijska i praktična iskustva u nastavi filma i filmskoj kulturi u školi u svom najzrelijem i najuravnoteženijem djelu, *Metodici nastave filma*. Po jednom i drugom, može se s punom sigurnošću reći, utemeljitelj je znanstvene metodike hrvatskoga jezika u osnovnoj školi (slovarica, pravopis, pravogovor, jezično istraživanje) i filma u nas, a te je kolegije predavao i na fakultetu u okviru znanstvenoga studija kroatistike. Njegovo djelo stoji na prekretnici u kvalitativnom povijesnom usponu i osamostaljenju tih disciplina metodike hrvatskoga jezika nakon cijelog stoljeća njihova izrastanja iz pedagogije.

LITERATURA

- Težak, Stjepko (1967): Film u nastavi hrvatskosrpskog jezika, Zagreb: Pedagoško-književni zbor
- Težak, Stjepko (1969): Interpretacija bajke, Zagreb: Pedagoško-književni zbor
- Težak, Stjepko (1977): Prilozi interpretaciji lirske pjesme: Zagreb: Pedagoško-književni zbor
- Težak, Stjepko (1978): Govorne vježbe u nastavi hrvatskog ili srpskog jezika (VI. prošireno izdanje), Zagreb: Pedagoško-književni zbor
- Težak, Stjepko (1980): Gramatika u osnovnoj školi, Zagreb: Školska knjiga
- Težak, Stjepko (1996, 1998): Teorija i praksa nastave hrvatskoga jezika 1 i 2 (I. izdanje), Zagreb: Školska knjiga
- Težak, Stjepko (2002): Metodika nastave filma na općeobrazovnoj razini (II. izdanje), Zagreb: Školska knjiga

STJEPKO TEŽAK – FOUNDER OF THE SCIENTIFIC APPROACH TO CROATIAN LANGUAGE TEACHING METHODOLOGY

Ante Bežen

Faculty of Teacher Education University of Zagreb

Summary

Stjepko Težak is the founder of the scientific approach to several disciplines of Croatian language teaching methodology: grammar, spoken expression and film. He taught those disciplines for years as part of the Zagreb University study of Croatian language and literature. His approach is explained in his two capital works – Theory and Practice of Croatian Language Teaching Methodology and Film Teaching Methodology. His scientific ideas and concepts were implemented in his textbooks for Croatian for upper primary school, which he published for thirty years running and which were used by as many generations of students. All this represents his most important contribution which was interrupted by his death on 1 August, 2006. Other areas of his interest were the teaching of literature, extracurricular activities as well as linguistics and the current usage of language.

Key words: *Stjepko Težak, Croatian language teaching methodology, grammar teaching methodology, teaching methodology of expression, teaching methodology of film*

O autoru

Ante Bežen doktor je znanosti iz područja filologije grana kroatistika. Izvanredni je profesor Učiteljskog fakulteta u Zagrebu, voditelj kolegija Metodika hrvatskoga jezika I. i II. i uređivanje školskih novina.